

Zvezdica Zaspanka, Frane Milčinski. MK, Cicibanov vrtiljak (ilustracije), izdelane ilustracije za *Popravljalnico igrač*, Bina Štampe – Žmavc (v pripravi za Veliko slikanico pri MK.); izdelane ilustracije za *Dušico iz oblaka*, Erna Gregorčič (v pripravi za Čebelico pri MK).

Zusammenfassung

Die Weichheit der Bilder bei Mojca Cerjak

Bei Mojca Cerjak (1959) handelt es sich um eine geglückte Verflechtung einer absichtlichen Bildergestaltung. Diese Bilder zeigen eine Vertiefung in den Text und gleichzeitig Kenntnisse vom Erfassen der Bilder seitens der Kinder, ohne daß dabei das bildliche Manuskript und den moderne Trend in der bildenden Kunst verleugnet wären. Diese Illustrationen sind von weichen Bildern gekennzeichnet, die durch das Zeichen mit Farbe und Kolorit entstehen, was manchmal zu komplementären Farbenkompositionen, manchmal zum Kontrast tendiert, wo jedoch immer ein weiches Ineinanderfließen zu bemerken ist. Ausgeprägt sind oft eine diagonale Komposition, die den Bildern eine rhythmische Dynamik verleiht, und dekorativ gebrauchte Farbelemente (kleine Kreise, Linien, Flecken, Herzen), denen die Autorin inhaltliche Bedeutungen zu verliehen vermag.

ALOJZ ZORMAN-FOJŽ

Alojz Zorman-Fojž je bil rojen 18. junija 1952 v Radovljici. Na Šoli za oblikovanje v Ljubljani je diplomiral 1974. Študij je nadaljeval na Akademiji lepih umetnosti v Varšavi med leti 1976–1981 na oddelku za oblikovanje in ga zaključil z magisterijem iz knjižne ilustracije. Je samostojni umetnik. Ukvarja se z ilustracijo, oblikovanjem lutk in s scenografijo, z oblikovanjem didaktičnih igrač za otroke, z grafičnim oblikovanjem knjig, plakatov itd.

Naslov: Slomškova 5, 61000 Ljubljana, tel. (061) 123 246

Po več kot desetih letih intenzivnega delovanja na najrazličnejših področjih oblikovanja se zdi, da sta na avtorjevo ustvarjalnost bistveno vplivali Šola za oblikovanje v Ljubljani in Akademija lepih umetnosti v Varšavi. Tomaž Kržišnik je kot profesor na Šoli za oblikovanje znal dijake navdušiti za delo s konkretnimi oblikovalskimi nalogami, ki so vključevale tudi razčiščevanje teoretičnih likovnih vprašanj. Kot slikar in umetnik s samosvojim likovnim izrazom in človeško širino je znal ceniti različnost likovnih darov pri svojih učencih in jih spodbujal k odkrivanju in razvijanju osebne likovnega izraza. Del pedagoških izkušenj je Tomaž Kržišnik prenesel na Šolo za oblikovanje prav iz varšavske akademije, kjer je tudi sam študiral. Zato je bil Fojž za študij na oblikovalskem oddelku varšavske akademije dobro pripravljen.

Na svojo izrazito individualno risbo in inventivnost grafičnega oblikovanja je Fojž opozoril takoj po končani Šoli za oblikovanje kot tehnični urednik in ilustrator Tribune (1975). Ilustracije v *Tribuni* že kažejo njegovo hoteno „nelepo“, pogosto stripovsko zasnovano risbo, s številnimi provokativnimi domislicami in miselnimi asociacijami, ki nadgrajujejo besedilo.

Avtorjeva odprtost pri sprejemanju oblikovalskih nalog se kaže že od vsega začetka, npr. v osnutkih za usmerjevalne table ali zgibanko in značke za Muzeje radovljiške občine. Prav za muzejsko zgibanko je avtor že 1979 prejel posebno pohvalo na 1. mednarodnem sejmu turizma, športa in nautike v Beogradu. V čas pred študijem na Poljskem sodi tudi vrsta uspešnih knjižnih oprem (npr. Rafael Perhauč: *Upor mornarjev*, Partizanska knjiga 1976).

Po akademiji in deloma že prej se pojavijo naročila za ilustriranje otroških in mladinskih knjig. Njegova prva ilustrirana knjiga *Urške so brez napake* Polonce Kovač (MK 1980) z desetimi črno-belimi celostranskimi ilustracijami bistveno dopolnjuje vesele in smešne zgodbe najstnikov in najstnic. Inventivno dograjevanje zgodb v spremnih podobah, kar lahko zasledujemo v celotnem Fojževem ilustratorskem opusu, se v Urškah kaže v izjemni svežini idej, v privlačni kombinaciji perorisbe in fotografije, s katero se je avtor dolgo intenzivno ukvarjal, v igri z različnimi prostorskimi perspektivami, filmskim kadriranjem in drznem rezanju prizorov.

Fojževe ilustracije kljub poglobljeni vezanosti na besedilo in kljub jasnemu upoštevanju starostnih stopenj bralcev, ki so jim knjige z njegovimi ilustracijami namenjene, nosijo izrazito osebno spoznavno risbo, ki jo poznamo že iz *Tribune*. Čeprav sam trdi, da njegov ustvarjalni vzgib ni pretirano odvisen od literarnih predlog, se vendar zdi, da bolj poetična ali bolj duhovita besedila samodejno pogojujejo fantazijsko bogatejše likovne spremljave (*Pisatelj, povej mi, Otroci iz naše ulice, Čiren čaj in juha hokos pokos kvak kvak itd.*), medtem ko se v bolj vzgojno naravnanih tekstih izživi kot iznajdljiv oblikovalec in opisovalec dogajanja (npr. *Tik in tak*).

Izjemno mesto pripada umetniku za njegove avtorske didaktične igrače in ilustracije v izobraževalnih priročnikih za otroke. Fojž je mojster v izmišljanju iger, ki že majhnemu otroku omogočajo nabirati znanje in osvajati nove pojme. Igralne karte, puzzli in druge sestavljenke so intelektualno domišljene, otrokovi dojemljivosti prirejene družabne igrice z živobarvnimi risbami. Ob intuitivnem dojetju likovnosti in razumskem urjenju pomagajo te igrače poleg nabiranja znanja razvijati tudi otrokov socialni čut.

V izobraževalnih priročnikih je v značilnih, h karikaturi nagnjenih duhovitih risbah, polnih provokacij in aluzij, ki odražajo poglobljeno poznavanje snovi, dal tem knjigam izjemno pomemben (*Kreativno pisanje, Bits and Bobs*) ali celo nenadomestljiv delež (*Od glasu do besed in govora* Irene Kogovšek, *Zgod(b)ice za matematiko* Majde Koren).

Fojž pa lahko preseneti tudi z izrazito natančno opisno risbo (*Moč medu*), s privlačno koloriranimi ali starinsko obarvanimi risbami (*Prezrte stročnice, Jedi iz žitaric*), kjer ni sledu humorja ali ironije.

Če je za priročnike in didaktične igrače značilen Fojžev izrazit intelektualni pristop k reševanju nalog, predstavlja njegovo soustvarjanje lutkovnih predstav prevladovanje emocionalnih pobud s spomini na lastno otroštvo. Za številne predstave je izdelal osnutke za lutke in scene in pogosto sodeloval

tudi pri njihovi izvedbi. Kljub zelo osebnemu pristopu k zasnovi lutk pa njihova izvedba zahteva študiozno poglobljenost v zgodbo. Poezija in čarovnija lutkovnih prestav je rezultat vseh sodelujočih, nenazadnje otrok, ki v svoji fantaziji dopolnjujejo zgodbo in njen domišljjski svet, ki mu je dal bistveno podobo Fojž. Avtor pri izdelavi lutk uporablja z velikim uspehom tudi nove materiale, kot so stiropor, penasta guma, plastične cevi itd. Za *Jutranje zgod(b)e* je npr. ustvaril mimične lutke krompirjastih oblik iz penaste gume v mehkem akvarelnem zeleno-rdeče-modrem koloritu, s smešnimi izrazi in dolgimi, tankimi, gibljivimi okončinami iz plastične cevi. To so bitja, polna humorja in poezije. Milan Dekleva jih je v oceni predstave v *Dnevniku* (22. 5. 1991) imenoval slovenske Muppetke.

Gledališki listi – zhibanke so pogosto kar male odrske scene (*Kužek in muca*, *Čudežni prstan*) ali posegajo v prostor podobno kot ilustracije v knjigah, v katerih se prizori ob listanju sestavijo v tridimenzionalne prizore (*Cantervillski duh*) ali se zložijo v kocko (*Jutranje zgod(b)e*).

Vrsta plakatov za koncerte v Cankarjevem domu, za druge prireditve v Ljubljani in za lutkovne predstave kaže avtorjevo nagnjenost do razmeščanja različnih simbolov po plakatni ploskvi, ki ponazarjajo vsebino dogodka, dalje do razporejanja različnih tipov in velikosti črk po površini in rabo živih barv. Barvna učinkovitost, jasnost sporočila in z likovno govorico zaobsežena vsebina, ki jo plakat najavlja, govore za Fojžovo visoko kulturo oblikovanja plakatov, s katero se je srečal ob svojem študiju na Poljskem.

Kljub številnim barvnim ilustracijam in barvitim didaktičnim igračam prevladuje pri Fojžu črno-bela risba. Uporablja perorisbo, svinčnik in flomastre. Čeprav so barvne ilustracije v tisku pogosto pogojene predvsem s finančnimi možnostmi založb, se avtor pogosto sam odloča za črno-belo risbo. Od barvnih tehnik uporablja mešano tehniko, redkeje čisti akvarel, pa voščenske, barvne svinčnike, tuše in flomastre ter akrilne barve. Nikoli ne uporablja olja. Fojž ni slikar v običajnem smislu. Njegova moč je v črno-beli ali barvni risbi. Vendar se mu lahko zgodi, da napravi pravo miniaturno sliko, ko ilustrira izobraževalni priročnik (*Pridem takoj*, *Kreativno pisanje*) ali ko se ilustracija *Jesenskih pesmi* Bine Štampe-Žmavc spremeni v malo barvito jesensko krajino (*Kekec*, 2, oktober 1992).

Avtorjeva v humor in provokacijo usmerjena risba se ustvarjalno izživi v številnih ilustracijah in karikaturah v periodičnem tisku za mladino in odrasle. Izjemno duhovite so miniaturne risbe smešnih „avtorskih izumov“, ki spremljajo izume slovenskih znanstvenikov v Veseli šoli (PIL, 14. 2. 1992).

Preobsežen in preveč raznolik je Fojžev opus, da bi ga mogli na koncu strniti v enem samem stavku. Če se omejimo le na njegovo likovno ustvarjalno delo za otroke, moramo najprej poudariti, da izžareva odprt in optimističen odnos do življenja. S svojo razgibano ustvarjalnostjo spodbuja tudi otrokovo ustvarjalnost. Bližji so mu „poredni Mihci“ kot „pridni Janezki“, ker se zaveda, da prevelika discipliniranost in ubogljivost duši ustvarjalnost. Navidezna antivzgojnost nekaterih njegovih ilustracij kaže še posebej dobro poznavanje in upoštevanje otrokove narave. Zato je Fojžovo likovno delo za otroke vzgojno na način, kot je vzgojna Pika Nogavička, ki pri vseh vragolijah nazadnje opravi vse tisto, kar je potrebno opraviti tako, da je njej in drugim v veselje. To poskuša in pri tem uspeva tudi Fojž.

Bibliografija

Knjige za otroke in mladino

- Urške so brez napake.* Polonca Kovač. MK 1980 (Sinji galeb), ilustracije.
Pisatelj, povej mi. Leopold Suhodolčan. MK 1982, ilustracije in oprema.
Barbarin dežnik. Pavle Zidar. MK 1983 (Čebelica), ilustracije.
Otroci iz naše ulice. Necati Zekerija. MK 1984 (Cicibanova knjižnica), ilustracije in oprema.
Pravljica o dedku Mrazu. Samo Simčič. Partizanska knjiga 1984 (Matjaževa knjižnica), ilustracije in oprema.
Tik in tak. Zmaga Glogovac. MK 1987 (Pedenjped), ilustracije in oprema.
Čiren čaj in juha kokos pokos kvak kvak. Feri Lainšček. MK 1990 (Liščki), ilustracije in oprema.
Največji časopis na svetu. Borut Gombač. (pesniška zbirka) DZS, 1993.

Priročniki za otroke in mladino

- Kreativno pisanje.* Milena Blažič. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport 1992, ilustracije.
Bits and Bobs. Nevenka Seliškar. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport 1992, ilustracije.
Od glasu do besed in govora. Irena Kogovšek. (Priročnik za logopede). Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
Zgodbe za matematiko. Majda Koren. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1992.

Likovne zasnove lutk in scene lutkovnih predstav

- Kužek in muca.* Josef Čapek – Karel Makonj. LGL 1981
Magnetni deček. Milan Dekleva. SLG Celje 1982 (likovna zasnova kostumov in scene)
Gregec Kobilica. Branka Jurca. LGL 1983
Zgodba o fantu, ki ni poznal strahu. Dane Zajc. LG Jože Pengov Ljubljana – Dravlje 1983
Kaj mora sova opraviti spomladi. Polonca Kovač. LGL 1984
Vančeve zgodbe. Ivan Potrč. LGL 1985 (dodelava scene in lutk 1986)
Kaj mora sova opraviti pozimi. Polonca Kovač. LGL 1985
Cantervillski duh, Oscar Wilde. LG Jože Pengov Ljubljana – Dravlje 1985 (tudi gledališki list)
Čudežni prstan. Samo Simčič. LGL 1986 (tudi gledališki list in plakat)
Kaj mora sova opraviti jeseni. Polonca Kovač. LGL 1987 (tudi gledališki list)
Jutranje zgod(b)e. Jelena Sitar. LG Jože Pengov Ljubljana – Dravlje 1991 (tudi gledališki list)
Igra o izgubljenem sinu. Andrej Šuster-Drabosnjak. LG Jože Pengov Ljubljana – Dravlje

Televizija:

Televizijske priredbe lutkovnih predstav:

- Kaj mora sova opraviti spomladi.* TV Ljubljana 1986
Kaj mora sova opraviti pozimi. TV Ljubljana 1986
Kaj mora sova opraviti jeseni. TV Ljubljana 1987

Didaktične igrače iz niza Fojžarija:

Črni Peter. Didaktične karte. Forum 1983

Plakati – barvanke za skupinsko delo otrok (3). Forum 1984

Skriti vrt. Sestavljenka z nekaterimi zaščitenimi živalmi in rastlinami v Sloveniji. Forum 1986

Skriti vrt Jugoslavije. Sestavljenka z zaščitenimi in ogroženimi rastlinami in živalmi v Jugoslaviji. Forum 1988

Spominar – Znameniti Slovenci. Forum 1990

V pripravi:

Guč iz Logonoga.

Didaktični igri na temo glagolov in samostalnikov. Alenka Mirtič, diplomantka Pedagoške fakultete v Ljubljani. Mentor prof. dr. Janez Ferbar. Igri sodita v okvir mednarodnega izobraževalnega programa TEMPUS.

Zusammenfassung

Fojž A. Zorman

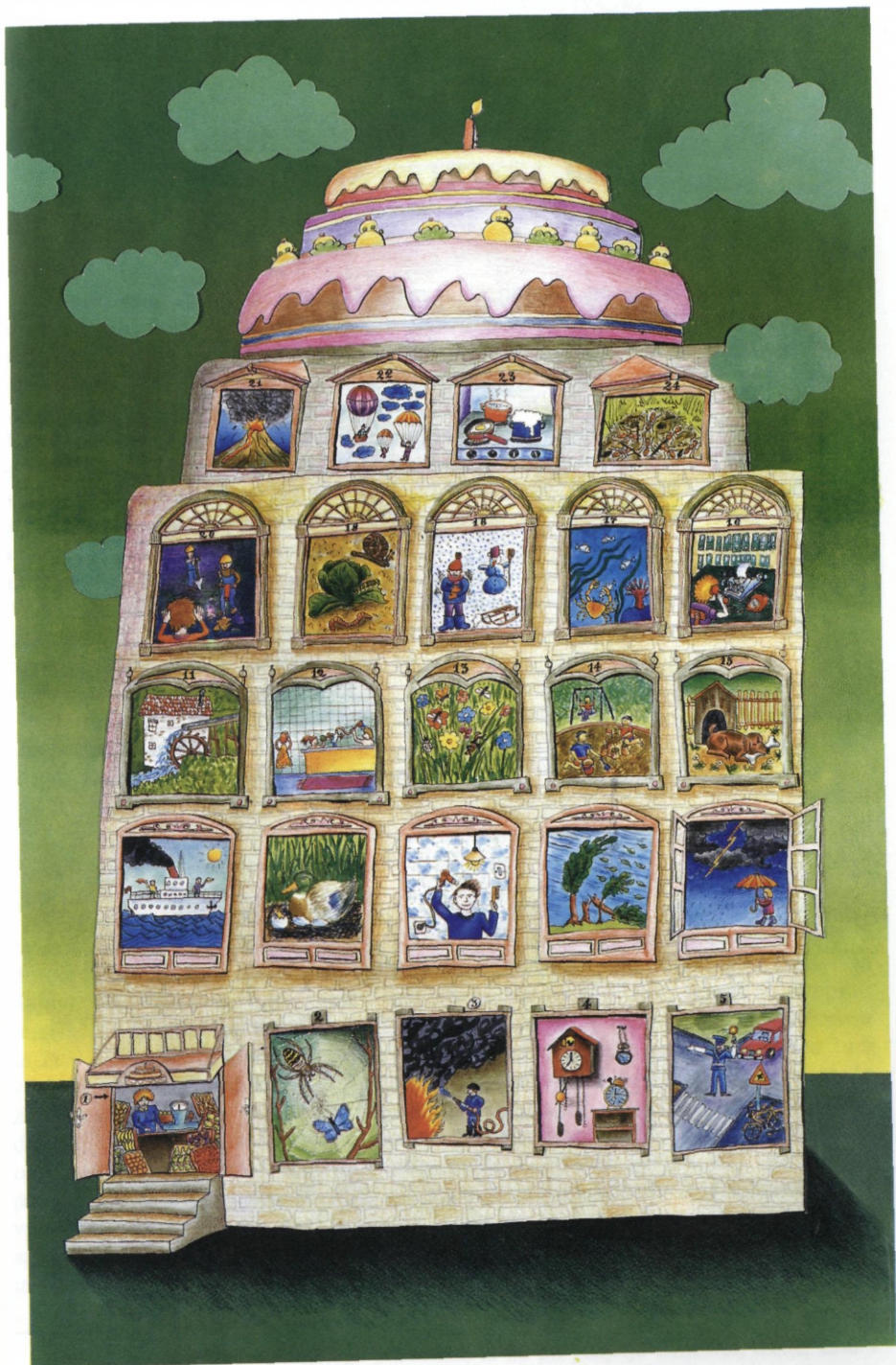
Fojž A. Zorman (1952) machte in Slowenien mit einer ausgeprägten individuellen Zeichnung und Invention der graphischen Bildung auf sich aufmerksam. Das brachte er zu uns von der Warschauer Akademie, wo er studierte.

Für seine Ausdrucksart ist auch eine unschöne, oft im Stil der Comics konzipierte Zeichnung mit vielen provokativen Einfällen und Assoziationen als Überbau des Textes kennzeichnend. Eine außerordentliche Stelle gebührt dem Künstler im Bereich der didaktischen Spielzeuge und der Illustrationen in den Bildungshandbüchern für Kinder.

Wenn für die Handbücher und für die didaktischen Spielzeuge Fojž einen ausgeprägten intellektuellen Zugang zur Lösung der Aufgaben zeigt, bedeutet seine schöpferische Tätigkeit im Puppentheater ein Überwiegen von emotionellen Impulsen mit Erinnerungen an die eigene Jugend. Fojž ist auch bei Theaterblättern und Plakaten schöpferisch tätig; sein Opus ist sehr umfangreich und vielfältig.

In den Illustrationen für Kinder ist er oft antierzieherisch, immer strahlt er aber eine offene und optimistische Beziehung zum Leben aus.

Ilustracija Fojža A. Zormana za mednarodni izobraževalni program Tempus
(Pedagoška fakulteta Ljubljana, 1992)